

Osmanlı'da Fiyatların Tespiti (Narh) İle Üretici-Tüketicinin Korunması ve Olumsuz Etkilerinin İktisat Teorisi Açısından Analizi

Bahadır Emre Küçükkalay¹

Öz

Bu makale, piyasayı düzenlemek için fiyatların devlet tarafından belirlenmesi (narh) sonucunda iktisat teorisinin ifade ettiği olumsuzlukların Osmanlı ekonomisinde oluşmamasının dinamiklerinin neler olduğunu çözümlmek amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışmanın iddiası, narh politikası ile ortaya çıkması beklenen olumsuzlukların, Osmanlı Devleti'nin izlediği ekonomik politikalar ve çağın koşulları nedeniyle ortaya çıkmadığıdır. Makalenin temel sorusu, Osmanlı Devleti'nde uygulanan narh politikası ile oluşması beklenen ekonomik olumsuzluklar Osmanlı ekonomisinde neden ortaya çıkmamıştır ve bunun nedenleri nelerdir şeklinde formüle edilebilir. Belirtilen amaca ulaşmak ve soruyu çözümlmek için taban ve tavan şeklinde belirlenen fiyatların neden olacağı ekonomik olumsuzluklar iktisat teorisinden hareketle belirlenerek bu sonuçların Osmanlı ekonomisinde çıkmama nedenlerinin ne olduğu tespit edilecektir. Elde edilmesi umulan sonuç, bahsedilen olumsuzlukların, çağın koşullarında modern dönemlerde olduğu gibi Osmanlı ekonomisinde ortaya çıkmadığı, izlenen ekonomi politikaları ile de bu olumsuzlukların bertaraf edildiğidir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı'da Narh, Tavan Fiyat, Taban Fiyat, Arz Fazlası, Talep Fazlası, Fiyat Tespiti.

¹ **Sorumlu Yazar/ Corresponding Author:** Arş. Gör. Dr. Bahadır Emre Küçükkalay, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, bahadirkucukkalay@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7289-1581>

Makale Türü / Paper Type: Araştırma Makalesi / Research Paper

Makale Geliş Tarihi / Received: 07.11.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 24.11.2024

Analysis of the Determination of Prices (Narh) and the Protection of Producers and Consumers and Their Negative Effects in the Ottoman Empire in Terms of Economic Theory

Abstract

This article was written to analyze the dynamics of the failure of the negative effects expressed by economic theory in the Ottoman economy as a result of the determination of prices by the state (price fixing) in order to regulate the market. The claim of the study is that the negative effects expected to emerge with the price fixing policy did not emerge due to the economic policies followed by the Ottoman State and the conditions of the era. The basic question of the article can be formulated as why the economic negative effects expected to emerge with the price fixing policy implemented in the Ottoman State did not emerge in the Ottoman economy and what are the reasons of this. In order to achieve the stated purpose and solve the question, the economic negative effects that will be caused by the prices determined as floor and ceiling will be determined based on economic theory and the reasons for these results not emerging in the Ottoman economy will be determined. The expected result is that the mentioned negative effects did not emerge in the Ottoman economy as definitely as in modern times under the conditions of the era and these negative effects were eliminated with the economic policies followed.

Keywords: Fixed Price in Ottoman, Ceiling Price, Base Price, Excess Supply, Excess Demand, Price Fixing.

Giriş

Ticaretin başladığı antik dönem toplumlarında malın mal ile değiştirildiği trampa ekonomisi bulunmaktaydı. Zaman içerisinde malın mal-la değişimi, yerini herhangi bir malın para olarak kullanıldığı mal para aşamasına bıraktı. Mal paradan bir sonraki aşama, değerli madenlerin kullanıldığı külçe sistemi ve değerli madenlerin damgalanarak ve küçük parçalar halinde kullanıldığı altın ve gümüş para dönemi oldu. Son aşı-

ma olarak, değişime aracılık eden kâğıt paranın bulunması ile nominal para sistemine geçildi (Eagleton ve Williams, 2011: 1-77, 307).

İster sikkeler gibi değerini üzerinde taşısın (reel), isterse kâğıt para gibi nominal değere sahip olsun, paranın değişime aracılık etmesiyle değer ve fiyatın ne olduğuna ilişkin tartışmalar da başlamıştı. Bir malın değerinin kaynağı ve ölçüsü iktisadi düşünce tarihinde uzun tartışmalara kapı araladı. Malın değerini ona harcanan emeğe (emek-değer) ve üretim maliyetine (maliyet-değer) bağlayanlar olduğu gibi değeri subjektif kabul ederek, malın tüketiciye verdiği faydaya (fayda-değer) veya malın sahip olduğu yaratılış kaynaklı mükemmellik düzeyine bağlayan düşünceler de ileri sürüldü (Küçükcalay, 2017: 30-51; King ve McLure, 2014: 1-13).

Değere ilişkin tartışmalar zamanla fiyat üzerinden sürdürüldü. Bunun temel nedenini bir malın veya hizmetin değerinin fiyat ile ifade edilmesi ve ölçülmesi oluşturmakta ve fiyat piyasadaki önemli göstergelerden ilki konumuna gelmekteydi. Zira fiyatlar, malların değerlerinin ne olduğunu göstermekte ve malların birbirleri ile değer ilişkilerini insanlara söylemekteydi. Fiyatın düzeyi, piyasada gerçekleştirilen işlemlerin basit bir değişiminden ibaret olmayıp bireylerin birbirlerine servet transfer ettikleri bir işlem olması ve üretim, tüketim, yatırım vb. faaliyetlerde referans alınması nedeniyle de önem taşımaktaydı.

Bir malın değerinin, yani fiyatının ne olması ve nasıl belirlenmesi gerektiği tartışmaları iki iktisadi sistem üzerinden yürütülmüştür. Sosyalist-Marksist düşünce, bir malın değerini, ona harcanan emek-saatini oluşturduğunu ve bütün malların emek ölçüsünde değer kazanıp, içinde billurlaşan emek miktarına göre başka mallarla değişime girdiğini ifade etmekteydi. Bu yüzden eşit değerlerin değişilmesi gerektiğini, dolayısıyla toplumdaki zenginlik ve servet farklılıklarının mübadelede değil de emeğin sömürsünde aranması gerektiğini ileri sürmekteydi (Nikitin, 1995: 46-57; Eaton, 1996: 31-37). Liberal düşünürler ise bir malın değerinin evrensel bir ölçüsü bulunmadığını, değerın subjektif olarak her bireyin söz konusu maldan aldığı faydaya ve o maldan elinde bulunan miktara göre belirlendiğini ileri sürmekteydi (Haney, 1949: 587-634).

Bu tartışmalar aynı zamanda fiyatların piyasada kendiliğinden oluşup oluşmaması veya devletin fiyatlara müdahale edip etmemesi gerektiği bağlamında kendisini göstermekteydi. Tarih boyunca kabul gören görüş, fiyatların (değerin) piyasada kendiliğinden oluşması ve devletin müdahalede bulunmaması gerektiği olsa da bazı durumlarda piyasada arz-talep dengesi ile oluşan fiyatlar üretici ve tüketiciler için olumsuzluklara neden olabilmekteydi.

Bu olumsuzluklar karşısında sadece modern devletler değil piyasanın kendisini düzenleme gücünün zayıf olduğu sanayi öncesi devletler de fiyatları asgari (taban) ve azami (tavan) fiyat şeklinde belirleyerek ilkinde üreticiyi, ikincisinde ise tüketiciyi korumayı amaçlamaktaydı (Hamowy, 2008: 389-390). XX. yüzyılda II. Dünya Savaşı, Kore ve Vietnam savaşları esnasında ABD'de tatbik edilen ve kira, kasko ve sağlık hizmetlerine uygulanan fiyat denetimine (Browning ve Zupan, 2014: 28-30) sanayi öncesindeki devletlerde de rastlamak mümkündür. Çünkü ekonomik devamlılık için üreticinin üretim faaliyeti içinde kalması, halkın ise yaşamını devam ettirebilmek için tüketim maddelerine ulaşabilmesi gerekliydi. Üstelik fiyatlardan kaynaklanan olumsuzluklar yalnızca ekonomik değil, sosyal, siyasal ve başka toplumsal sorunları da beraberinde getiren bir özelliğe sahip bulunmaktaydı.

Ancak üretici ve tüketiciyi korumak amacıyla devletlerin fiyatları belirlemesi de bazı ekonomik problemleri tetikleyebilirdi. Fiyatların tespiti ilk olarak üretici ve tüketicilerin yanlış sinyal almasına, ekonomi içindeki davranışlarının bozulmasına, arz veya talep fazlasının oluşmasına ve kara borsanın oluşmasına neden olabilirdi. Fiyatların, piyasanın kendi salınımı ile belirlenmemesi gelecek dönemde kaynak dağılımını bozarak fiyat istikrarsızlığını, fazla-eksik veya oransız yatırım yapılmasını da tetikleyebilirdi (Savaş, 2000: 623-624). Bu ise milli gelir düşüşü, eksik istihdam (işsizlik), üretim fazlası veya yetersizliği ile sonuçlanabilirdi.

Sanayi öncesi bir imparatorluk olan Osmanlı Devleti de üretici ve tüketicinin korunması ve ekonominin sürdürülebilirliğini sağlamak için narh ismi verilen bir politika uygulayarak malların fiyatlarını belirlemek-

teydi. Narh sözlükte *ihtiyacı zaruriyyeden olan et, ekmek gibi şeylere canib-i hükümetten tayin olunan baha veya azami fiyat manasında koyulmuş bir istilah* olarak tanımlanmaktadır. Narh yahut halkın telaffuzu ile nark, Türkçe olup, Arapçası suur demektir. Çoğulu es'ardır (Sami, 1995: 1456; Pakalın, 1993: 654).

Osmanlı yöneticileri narh ile piyasa fiyatlarının, üreticilerin yeniden üretim yapmasını engelleyecek kadar düşmesini ya da tüketicilerin ve devletin mallara ulaşmalarını zorlaştıracak kadar yükselmesini ve birbirine girdi sağlayan sektörlerin bağılıklarının yok olmasını önlemeyi amaçlamaktaydı. Devlet, özellikle savaş ve kıtlık zamanlarında ve Ramazan aylarında gıda fiyatları üzerinde daha hassas davranarak fiyatlar üzerindeki denetim faaliyetlerini arttırmaktaydı.

Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nde uygulanan narh politikasının arz-talep teorisi açısından yol açtığı olumsuz sonuçları ve bunun gerekçelerini tüketici ve üreticiler bağlamında çözümlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda makalenin temel iddiası, iktisat teorisinde yer verilen ve fiyatların bir otorite tarafından belirlenmesi halinde ortaya çıkacağı öngörülen olumsuz ekonomik sonuçların Osmanlı Devleti'nde görülmediğidir.

Araştırma çerçevesinde ilk olarak ana akım (Ortodoks) iktisadın piyasa fiyatlarının oluşmasına yönelik teorik açıklamaları ile fiyatların bir otorite tarafından belirlenmesi halinde oluşacak muhtemel olumsuz sonuçların arz-talep teorisi bağlamında nasıl yorumlandığı incelenecektir. Sonrasında, Osmanlı ekonomisindeki narh uygulamasının muhtemel olumsuz sonuçlarının Osmanlı ekonomisinde neden ortaya çıkmadığı ve bunun dinamiklerinin neler olduğu açıklanacaktır. Bu çalışmadan elde edilen sonuç, fiyat tespiti nedeniyle oluşması beklenen olumsuz sonuçların hem dönemin ekonomik koşulları hem de Osmanlı Devleti'nin izlediği iktisat politikaları nedeniyle, iktisat teorisinin ifade ettiği düzey ve önemde Osmanlı Devleti'nde varlık alanı bulmadığıdır.

İktisat Teorisinde Piyasa Fiyatı ve Fiyatların Belirlenmesi

1500'den itibaren ana akım Ortodoks iktisadi düşüncede piyasa fiyatlarının nasıl oluştuğuna yönelik tartışmalar yapılmıştır. Neredeyse dönemin bütün düşünürlerinin katıldığı bu tartışmalarda W. Petty, R. Cantillon, J. Locke ve D. Hume gibi isimler öne çıkmaktadır. Örneğin Petty'ye göre bir malın değerini oluşturan iki asli unsur toprak ve emektir (Savaş, 2000: 170). Ona göre piyasadaki fiyatlar kısa dönemde ve mekâna göre farklılık göstermektedir. Bu farklılıkları gözlemlediği diğer değişkenler ile açıklarken bunları doğal sapmalar olarak görmekteydi (Eren, 2011: 62). Cantillon ise daha net bir açıklama yapmaktadır. Ona göre satışa sunulan mal miktarı, talebe veya alıcı sayısına orantılı olarak, gerçek piyasa fiyatının hesaplanmasında göz önünde bulunduğunu ifade etmektedir (Rothbard, 1995: 349). Hume ise daha çok bir malın değerinin ne olduğu ile ilgilenmek yerine para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi arasındaki ilişkiye yönelmektedir. Locke, arz ve talebin fiyatları belirlemedeki önemini vurgularken para miktarının da bu fiyatlar üzerindeki etkisini incelemektedir (Tekgül, 2019: 53 ve 60).

XVIII. yüzyıla gelindiğinde piyasa fiyatlarının nasıl oluştuğuna yönelik en net yorum Adam Smith'ten gelmiş ve sonraki dönemlerde bu yorum genel kabul görmüştür. Smith bir malın fiyatını doğal fiyat ve piyasa fiyatı olarak ikiye ayırmakta ve doğal fiyatı bir malın ücret, kâr, rant ve maliyetlerini tam karşılayan fiyat olarak, piyasa (pazar) fiyatını ise bu malın piyasaya gelen miktarı ile bu malı almak isteyenlerin miktarına bağlı olarak doğal fiyatın üstünde, altında ya da ona tam eşit bir fiyat olarak ifade etmektedir. Smith aynı zamanda kısa dönemde geçerli olabilecek piyasa fiyatının uzun dönemde doğal fiyata doğru gitme eğiliminde olacağını da ifade etmekteydi (Smith, 2016: 59-62).

Sosyalist-Marxist yorumda ise fiyatlar bir malın arz ve talep koşulları neticesinde o malın gerçek değerinden sapmayı göstermekteydi. Yani, bir malın gerçek değeri Marx'a göre (Smith'teki doğal fiyat denilebilir), o malın üretiminde kullanılan sabit girdiler (c), ücretten oluşan değişken girdiler (s) ve emek girdisi tarafından üretilen artı değer (a) tarafından belirlenmekteydi. Bu malın arz ve talep tarafından belirlenen piyasa

fiyatı ise o malın gerçek değerinden ne kadar uzaklaşıldığını gösteren bir fiyattır ve bu fiyat malın gerçek değerini çok nadir göstermektedir (Marx, 1993: 62-86; Marx, 1990: 43-45).

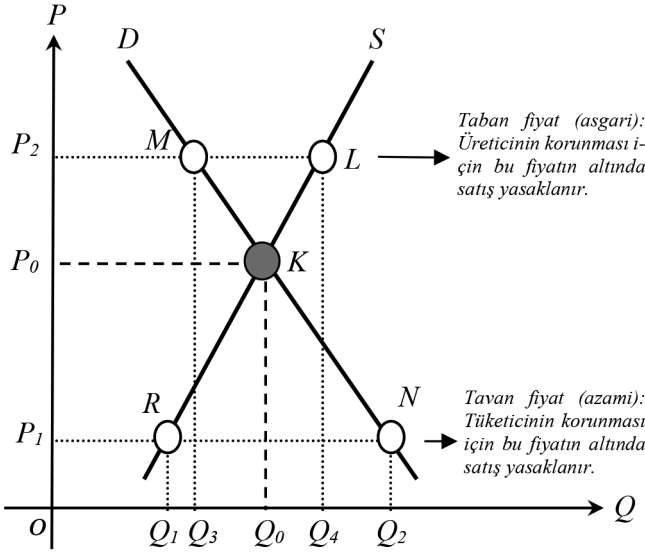
Adam Smith'in düşüncesi XIX. yüzyıl iktisatçılarına esin kaynağı olmuştur. Bu dönemde Marx'ın emek-değer merkezli düşüncelerine karşı marjinal fayda kavramı geliştirilmiş ve piyasa fiyatının oluşmasında talebin rolü öne çıkarılmıştır.

J. Dupuit ve H. H. Gossen gibi yazarlar tarafından geliştirilen marjinalite yaklaşımı (Parkin, 1993: 160-161), S. Jevons, C. Menger ve L. Walras'ın katkıları ile bir malın değerinin, Marx'ın ifade ettiği gibi evrensel bir ölçüye dayanmadığı, aksine bir tüketicinin o maldan elinde bulundurduğu miktarın ona sağladığı fayda ile ölçül-düğü şekline dönüşmüştür. Bunun için Jevons iki mal tüketen bir tüketicinin fayda maksimizasyonu için bu malların marjinal faydalarının eşitlenmesi gerektiğini ifade ederken, Menger fiyatları dâhil ederek bu mallara ödenen son birimlerin marjinal faydalarının da eşit olması gerektiğini ileri sürmüştür. Walras ise buna fiyat değişmelerinin etkisini ekleyerek tüketici talep eğrisinin elde edileceği sonucuna ulaşmıştır (Küçükcalay, 2019: 327-329).

Bu yaklaşımlar önemli olmakla birlikte bir malın değerinin tek başına fayda ya da tüketici tercihleri tarafından belirlenmesi açısından problem içermektedir. O halde bir malın üretimine dâhil olan girdilerin birer maliyet unsuru olarak fiyatın belirlenmesindeki rolünü de öne çıkarmak ve arz cephesindeki maliyetlere bağlı olarak gerçekleşen piyasa arzı ile talebin kesişim noktasının, yani piyasada arz ve talep dengesinin nerede oluştuğunu tespit etmek gerekmektedir (Blaugh, 2014: 443-447). Alfred Marshall bunu, makas metaforuyla ifade etmekteydi. Nasıl ki bir kâğıdı makasın hangi ağzının kestiğini söylemek anlamsızsa, bir malın değerinin de maliyetler mi yoksa fayda tarafından mı belirlendiğini tespit etmenin o oranda anlamsız olduğuna dikkat çekmekteydi (Marshall, 1930: 348).

XX. yüzyılın başına gelindiğinde artık iktisat teorisinde bir malın fiyatının piyasa koşulları altında, üretici ve tüketicilerin, yani arz ve talep edenlerin davranışları tarafından belirlendiği genel kabul görmekteydi.

Grafik 1'de gösterildiği gibi bir malın fiyatı (P_0) o malı değişik fiyat düzeylerinden satın almak isteyenlerin talepleri ile o malı değişik fiyat düzeylerinden satmak isteyenlerin arzının kesiştiği K noktasında oluşmaktaydı (McConnell, 1987: 60-63). Piyasada bir malın fiyatını, yani değerini ifade eden bu düzey, malın miktarı ve fiyatı arasındaki ilişkiyi de yansıtmaktaydı. Fiyat ve miktar arasındaki bu ilişki $Q_x = f(P_x)$ şeklinde ifade edilmekte ve miktarı belirleyen tüketici geliri, ikame ve rakip malların fiyatları ile zevk ve tercihlerin etkisi yok sayılmamakla birlikte kabul edilmekteydi.

Grafik 1: İktisat Teorisinde Azami (tavan) ve Asgari (Taban) Fiyatlar ve Etkileri

Fiyat dışındaki faktörler malın piyasa fiyatı ve miktarının değişmesine neden olsa da fiyat ve miktar üzerindeki etkilerini netleştirmek için sabit oldukları varsayılmaktaydı (ceterus paribus).¹

¹ “Diğer şeyler eşit olduğunda” anlamına gelen Latince ifade. Özellikle iki değişken arasındaki ilişkinin incelendiği, etkili olabilecek diğer tüm değişkenlerin sabit değerlere sahip olduğu varsayılan kısmi denge analizinde XIX. yüzyılın ortalarından itibaren

Ancak tarihte, bazı koşullar altında devletler piyasa fiyatına müdahalede bulunmaktaydı. Piyasa fiyatının (P0), tüketicilerin mallara ulaşmasını zorlaştıracak kadar yüksek olduğu veya üreticilerin bir sonraki üretim döneminde üretim yapamayacakları düzeyde düşük olduğu durumlarda devletler, ilkinde tavan fiyat (azami, P1), ikincisinde ise taban fiyat (asgari, P2), belirleyerek üreticiyi ve tüketiciyi korumayı amaçlamaktaydılar (Lipsey ve Steiner, 1978: 82-84). Tavan-azami fiyatta mallar o fiyatın üstünde (P1'den yüksek), taban (asgari) fiyatta ise mallar o fiyatın altında (P2'den düşük) satılamazdı.

Ancak fiyatların devlet tarafından belirlenmesi, piyasanın işleyişinde bazı problemlere neden olmaktadır. Bunların başında fiyatların P1 şeklinde tavan olarak belirlenmesi durumunda Q1Q2 kadarlık talep fazlasının, P2 şeklinde taban fiyat olarak belirlenmesi durumunda ise Q3Q4 kadarlık bir arz fazlasının oluşması gelmekteydi (Yıldırım, 2023: 374). Bu probleme karaborsacılık, stokçuluk, ülke dışına mal kaçakçılığı gibi başka sorunlar da eşlik etmekteydi.

Osmanlı Ekonomisinde Fiyatların Belirlenmesi

İslam hukukunda tartışmalı bir konu olmasına rağmen resmi fiyat uygulamasına Osmanlı Devleti'nde de başvurulmuş; 1856 yılına kadar piyasa fiyatları zaman zaman devlet tarafından belirlenmiştir. 1851'de narh işleri için Es'ar Nezareti kurulmuş ancak yetersiz görüldüğü için İhtisap Nezareti'ne bağlı Es'ar Meclisi oluşturulmuştur. Sonradan şehremaneti'nin kurulması ile narh işlerinin sorumluluğu şehremanetine aktarılmıştır. 1856 senesinden itibaren sicillerde narha dair kayıtlara rastlanmamaktadır (Kütükoğlu, 2006: 390-391). 1865 yılında ise ekmek hariç bütün tüketim malları için narh sistemi kaldırılmıştır (Tabakoğlu, 2009: 349).

Emeviler döneminden itibaren kurumsallaşmaya başlayan narh uygulaması İslam'da kesin deliller bulunmadığından dolayı kaynağı itibarıyla şer'i olmamakla birlikte İslamiyet'in başıbozukluğu, belirsizliği,

popüler olan bir terim. Bu, mikro ekonomide faydalı bir kavramdır çünkü talep eğrisi, gelir, zevkler ve diğer malların fiyatları sabit tutulduğunda fiyat ve talep edilen miktar arasındaki ilişkiyi gösterir (Rutherford, 2002: 78).

düzensizliği ve haksız kazancı hoş görmemesinden hareketle uygulama alanı bulmuştur (Öztürk, 1991: 90-91). Nite-kim Kur'an-ı Kerim, Müslümanların menfaati için siyasi otoritenin genel olarak kabul görmüş toplumsal yasakları etkin bir şekilde uygulamasını emretmiştir. Bunlar İslam hukukunun hisbe ya da ihtisap bölümünü oluşturmaktadır (Hamidullah, 2003: 938; İnalçık, 2010: 160).

Fiyat artışlarının olumsuz etkilerini bertaraf etmek amacıyla devlet tarafından maliyetin üstünde belirli bir kâr haddi dikkate alınarak belirlenmiş olan fiyatlar (Çakır ve Akkuş, 2015: 164) veya mal ve hizmet fiyatlarının üst sınırının ifadesi (Kütükoğlu, 2006: 390) ya da kamu yararını gözeterek temel ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarında belirli bir sınırı aşmasını önlemek maksadıyla yapılan müdahaleyi ifade eden narhın (Kallek, 2006a: 387), Osmanlı Devleti'nde kayıtlara ilk kez 1502 tarihli Bursa İhtisap Kanunnamesi ile girdiği düşünülebilir (Özdemir, 2017: 6-7). Ancak ihtisap ağalığı veya ihtisap emniyetliğinin, imparatorluğun başından beri var olduğu düşünüldüğünde ve bu kuruma fiyatları denetleme yetkisinin de verildiği dikkate alındığında fiyatlara daha önceden de düzenleme niteliğinde müdahalede bulunulmuş olabileceği kuvvetle muhtemeldir (Kazıcı, 1998: 143-144).

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde piyasaların kurulması ve işletilmesi devletin bilgisi dâhilinde gerçekleşmekte böylece mali denetim sağlanarak devletin vergi geliri elde etmesi ve fiyat istikrarının sağlanması hedeflenmekteydi. Fiyat istikrarı, kaynak dağılımı ve reyanın ihtiyaçlarının giderilmesi için önem taşımaktaydı. Yaşanan ani fiyat dalgalanmaları kentlerin iâşesinde büyük sıkıntılara neden olabilmekteydi. Özellikle İstanbul gibi büyük şehirlere mal akışı, çevre bölgelerdeki fiyat artışları nedeniyle kesilebilmekteydi. Bu durumun önüne geçebilmek için Osmanlılar, klasik dönem fiyat politikasının temelini oluşturan narh uygulamasına başvurmakta idi (Tabakoğlu, 2009: 284, 347; Tabakoğlu, 1987: 112-120, 127; Öztürk, 2002: 862).

Özellikle serbest piyasa ekonomisinin işlerliğinin bozulduğu savaş, kıtlık, doğal afet veya salgın gibi dönemlerde, tekel oluşması durumunda ya da piyasanın işleyişini bozan spekülâtif davranışlar yaygınlaştığında

devlet et, süt, ekmek, buğday, un, pirinç, bulgur, peynir, pekmez, bal, yaş üzüm ve sebze gibi gıda mallarının fiyatlarını belirlemekteydi (Özdemir, 2017; Beşirli, 2010). Bunlara ek olarak mevsimlere göre de gıda fiyatları belirlenmekteydi. Mevsimlik narh ekmek, et, süt gibi ürünlerin fiyatlarını belirlemekteydi. Harmandan sonra yeni mahsul buğday alınınca ekmek fiyatı yeniden belirlenirken sebze ve meyve fiyatları da mevsimlere göre ayarlanmaktaydı. Günümüzdeki gibi sera bulunmadığı için ilk ve son turfanda sebzenin bol olduğu mevsimde fiyatlar farklılık göstermekteydi. Buna ek olarak Ramazan ayı da narh uygulamasında önemli bir yer tutmaktaydı. Ramazanın başında fiyatlar açıklanır ve yiyecek maddelerinin satışı bu fiyatlara göre gerçekleştirilirdi (Beşirli, 2010: 479; Sahillioğlu, 1967: 37-38).

1500'lerden itibaren zaman zaman piyasadaki bazı malların fiyatları belirlenmiş ve bu fiyatlar şer'iyye sicillerine kaydedilmiştir. Ancak sikke tecdidi, savaş veya kıtlık gibi olağanüstü yıllarda daha kapsamlı malları içeren hacimli narh defterleri de hazırlanmıştır.¹ Normal zamanlarda kadı sicillerine kaydedilen narh listeleri (ki bunlara da defter denilmektedir) hem sayıca azdır hem de içerdikleri mallar itibariyle hacimli olmayan sınırlı malları ihtiva etmektedir. Bu durum, normal zamanlarda narhın uygulanmadığı ya da belli mallarla sınırlı kaldığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Örneğin sikke tashihiinin yapılmadığı dönemlerde belirlenen fiyatların bir kısmının mahkeme defterlerine kaydedilmeyip ilgili esnaf kolunun defterine kaydedilmesi bu durumun temel nedeni olmalıdır (Bilgin, 2020: 17).²

Narh, kadıların başkanlığında muhtesib, kethüda, yiğitbaşı, ehl-i hibre gibi görevlilerden oluşan bir komite tarafından belirlenmekte ve

¹ Örneğin bu defterlerden 1600, 1618, 1624 ve 1640 tarihli olanlar M. Kütükoğlu tarafından yayınlanmıştır. 1600 ve 1640 tarihli defterler için bkz. (Kütükoğlu, 1978: 1-86; Kütükoğlu, 1983). Savaş dönemlerinin de olağanüstü hal olduğu ve fiyatların devlet tarafından belirlenmesinde etkin olduğu hususunda bkz. (Bilgin, 2005: 98-124).

² Ş. Pamuk narh listelerinin düzenli olarak tutulmadığı, ancak olağanüstü hallerde narha başvurulduğu, bu nedenle de XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar otuz yıllık sürelerde narh oluşturulmadığına dikkat çekmektedir. Bkz. (Pamuk, 2010: 10).

heyette halktan temsilciler ve uzmanlar yer almaktaydı. Nitekim ekmek için hububat nazırı, habbazlar kethüdası, nizam ustası, et ve süt ürünlerinin fiyatlarının belirlenmesinde yeniçeri ağası veya sekbanbaşı, çiftlik sahipleri, kasaplar kethüdası bulunmaktaydı. Esnaftan ya da halktan fiyatlar ile ilgili düzenleme talebi geldiğinde heyet huzurunda çeşni tutularak üretim süreci oluşturulmakta ve ham maddeden nihai mala uzanan süreçte maliyetler, iş saati ve ücretler fiyatın tespitinde dikkate alınmaktaydı (Tabakoğlu, 1987: 122; Tabakoğlu, 2009: 347; Yılmaz, 2012: 153; Sahillioğlu, 1967: 37-38; Bilgin, 2023: 19).

Çeşitli miktarlarda malzeme kullanılarak tutulan çeşninin maliyet hesabına kâr eklenerek fiyat tespit edilmekte, esnafın kullandığı mamul veya mahsulün cinsine, kullanılan ham maddeye ve emeğin cinsi ile miktarına göre %10-15, fazla emek gerektiriyorsa %20 oranında bir kâr bırakılmaya çalışılırdı. Belirlenen bu fiyata uyulması zorunluydu (Kütükoğlu, 2018: 344; Tabakoğlu, 2009: 169; Özyüksel, 1997: 126; Köktaş, 2016: 234; Sahillioğlu, 1964: 8). Belirlenen narh, nefsi-i İstanbul'dan (sur içi) başlamakta daha sonra Üsküdar, Eyüp, Galata (Bilad-ı Selase) kadılıklarına bildirilmekteydi. Her kadılık altında yer alan mahkemeleri bilgilendirmekte ve ilan edilen fiyatlar halka münadiler aracılığı ile duyurulmaktaydı. Sonrasında narh emirleri taşraya gönderilmekte, kadı sicillerine işlenmekte ve imparatorluk çapında devlet tarafından belirlenen fiyatlara uyulması sağlanmaktaydı. Uygulanan narha devlet hassasiyet göstermekte ve takip etmekteydi. Çarşı ve pazarların kontrolünde yasalara uymayanlara kırbaç veya para cezaları da verilmekteydi (Kütükoğlu, 2018: 190; Kütükoğlu, 2006: 346; İnalçık, 2021: 229). Padişahlar dahi zaman zaman bu işle bizzat ilgilenmekteydi. Tebdil-i kıyafet ile kontrole çıkan padişahlar çarşı-pazarı dolaşarak fiyatları kontrol etmekte, nizam-lara uymayanları falakaya yatırmakta ya da İstanbul'un dışına sürerek cezalandırmaktaydı (Başer, 2009: 2). Bunun nedenini narhın iktisadi açıdan birçok amacının bulunması oluşturmaktaydı. Fiyatlar hem halk, hem de devlet için önem taşımaktaydı. Halk geçim kaygısı ile fiyatlara odaklanırken devlet hem bir fert gibi piyasadan ürün talep ettiği hem de iktidarı söz konusu olduğu için fiyatlara dikkat etmekteydi (Sahillioğlu,

1967: 36-37). Narh sistemindeki amaçlardan biri iâşe politikası gereğince zorunlu ya da kritik önemdeki tüketim mallarına tüketicinin alım gücüne uygun ve kolay ulaşım sağlanması oluşturmaktaydı (Kallek, 2006b: 269-270) Öyle ki I. Süleyman'ın sadrazamı Lütü Paşa “*ve ahvâl-i narh umûr-ı mühimme-i ‘âlem-dur, anunla muhkem mukayyed olmak gerek. Erbâb-ı mansıbın kimi pirinç be-zirgânı ve kiminün hânesi ‘attâr dükkânı olmamak gerek, narh mesâlih-i fu-karâdur*” şeklinde narhın önemine dikkat çekmekteydi (Uğur, 1980: 148).

Piyasada eksik rekabetin olduğu ve aşırı kâr isteğinin bulunduğu durumda sadece fiyatlar değil ürünlerin kalitesi de narh aracılığı ile devlet denetimine bırakılmaktaydı. Nitekim 1640 senesinde narh defterinde giyim ve yapı malzemelerinin sadece fiyatları değil kaliteleri de belirlenerek belirli bir standart ortaya konulmaya çalışılmıştır (Kütükoğlu, 2006).

Narh ile tıpkı sanayi sonrası ekonomilerde uygulanan azami (tavan) ve asgari (ta-ban) fiyat uygulamalarında olduğu gibi üreticinin ve tüketicinin korunması amaçlanmaktaydı. Yaygın uygulama azami (tavan) fiyat belirlemek şeklinde tüketicilerin korunması amacı taşısada da, bazı durumlarda asgari (taban) fiyat ile üreticilerin korunması da söz konusuydu. Fiyatların belirlenmesi talebi kimi durumlarda üreticilerden de gelmekteydi (Çakır ve Akkuş, 2015: 164). Mesela 1518 senesinde Gebze’de arpacılar mahkemedeki kilesi 5 akçeye satış yaparlarsa zarara uğrayacaklarını belirtmişlerdir. Bunun üzerine arpaya 5,5 akçe narh belirlenmiştir. 1519 senesinde ise Üsküdar’daki arpa narhı 4,5 akçe olarak belirlenmiş ancak zarar edileceğinden dolayı narh 5 akçe olarak belirlenmiştir (Köktaş, 2016: 235).

Narh, tüketicinin korunması, reyanın hayatını devam ettirebilmesi ve sosyal karı-şıklıkların engellenmesi açısından önem arz ederken, üreticinin korunması, üretimin bir sonraki dönem devamlılığının sağlanması bakımından da önemlidir. Piyasa dinamiklerinin tam olarak işlemediği, üretim faktörlerinin akışkanlığının olmadığı, piyasa bilgilenmesinin eksik olduğu, piyasaların birbirlerinden kopuk ve bölgesel olduğu bir ekonomik atmosferde ve sanayi öncesinin verimsizlik, savaşlar, dış ticaret kısıtlılıkları, taşıma maliyetlerinin yüksek oluşu, parasal istikrar-

sızlıklar bulunması gibi koşullarda toplumsal ve ekonomik devamlılığın sağlanması için narh politikasının gerekliliği öne çıkmaktaydı (Tabakoğlu, 1987: 112).

Narhın her ne kadar tavan fiyat uygulaması olarak tüketiciyi koruduğu, aşırı kârı engellediği, kaynak dağılımını düzenlediği ve kentlerin iâşesinin sağlanmasında etkili bir araç olduğu savunulsa da olumsuz sonuçları da bulunmaktaydı. Bu sonuçların başında arzda yaşanan daralma gelmekteydi. Narh belirlendiğinde esnaf yeterince kazanç sağlayamayacağı düşünmekte ve piyasaya ürün arz etme konusunda isteksiz davranabilmekteydi. Bu durum ise kentlerin iâşesini sıkıntıya sokmaktaydı (Öztel, 2013a: 580).

Narhın doğurduğu bir başka olumsuz sonuç ise esnafın otoriteye karşı gelerek belirlenen fiyatlara uymaması durumudur. Bu durum zaman zaman sadrazamlar tarafından da desteklenmiştir. Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa narh ile esnafın zorlanmasını uygun bulmayarak fiyatları serbest bırakmış ancak sonrasında fiyatların tekrar kontrol altına alınması zorlukla gerçekleştirilmiştir (Kütükoğlu, 2018: 346).

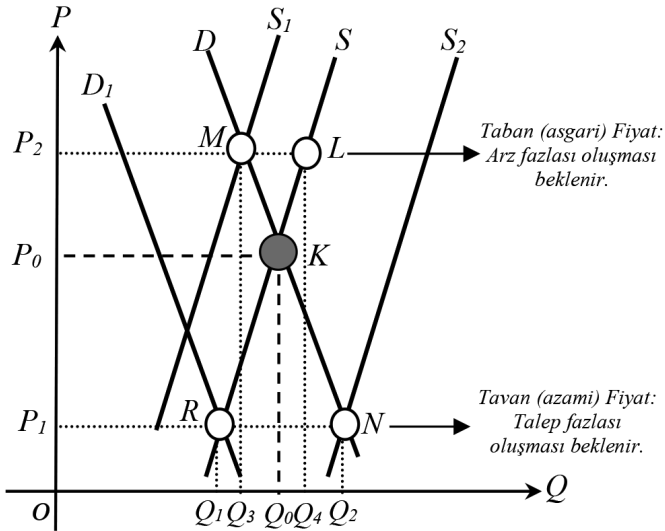
Narhın Osmanlı Ekonomisindeki Sonuçlarının Analizi

Osmanlı ekonomisinde fiyatların tespiti ile beklenen ilk sonuç, iktisat teorisinin yorumuna göre taban (asgari) fiyat uygulamasında arz fazlası (Grafik 2'de Q3Q4) ve tavan (azami) fiyat uygulamasında ise talep fazlasıdır (Grafik 2'de Q1Q2). Ancak arz ve talep fazlasının hangi miktarda oluşacağı arz ve talebin esnekliğine bağlıdır. Arz ve talep esnekliği, fiyat değişimleri karşısında arzın ve talebin azalmak ve artmak şeklinde verdiği tepkiyi ifade etmektedir. Fiyatların %1'lik bir artışı veya azalışı karşısında talep ve arzın yüzde kaç oranında artıp azaldığını veya değiştiğini gösteren bir katsayıdır. Arz ve talebin fiyat esnekliği arz ve talepteki yüzde değişimin fiyatındaki yüzde değişmeye bölünmesi suretiyle elde edilir. Nokta, yay, gelir ve ikame gibi çeşitleri olan talebin fiyat esnekliği şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$(\Delta Q/Q)/(\Delta P/P) = (\Delta Q/Q) \times (P/\Delta Q) = (\Delta Q/\Delta P) \times (P/Q)$$

Esnekliğin 1'den büyük olması arzın veya talebin fiyat değişmelerinden daha fazla artıp azaldığını (duyarlı), 1'den küçük olması ise tersini, yani arz ve talebin fiyat değişmelerine karşı duyarsız olduğunu göstermektedir (Samuelson ve Nordhaus, 1985: 379). Şayet arz ve talebin fiyat esnekliği elastik (esnek) bir yapıya sahipse bu fazlalıklar, arz ve talebin esnekliğinin inelastik (katı) olduğu duruma göre daha fazla olacaktır.

Sanayi öncesi imparatorluklarda verimliliğin düşük olduğu bilinen bir gerçektir. Bu durum ise fiyatlardaki herhangi bir oynama karşısında arzın buna vereceği cevabın küçük olacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle de fiyatlara taban ya da tavan fiyat şeklinde narh koyulması durumunda oluşacak arz ve talep fazlası modern ekonomilerde oluşacak fazlalıklardan daha küçük gerçekleşmekte ve piyasa üzerindeki baskısı daha az olmaktadır.

Grafik 2: Narhın Osmanlı Ekonomisindeki Etkileri

Osmanlı Devleti'nde talebin fiyat esnekliğinin katı olmasının bazı nedenleri bulunmaktaydı. Osmanlı'da geçimlik zirai ekonomi egemendi ve nüfusun %90'ından fazlası tarım sektöründe faaliyette bulunmaktay-

dı. Bu türden bir geçimlik ekonomide hane halkları, ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü bu geçimlik ekonomi içinde temin etmekteydi. Kent ve kasaba merkezlerinde nüfusun pazara olan bağılılığı daha yüksekti. Ancak kırsal kesimde bu bağımlılık belirli mallarla sınırlı kalmış olmaydı. Bu nedenle pazarlar sınırlı ve bölgeseldi. O dönemin devletlerinde ticaret alanı, yaklaşık 100 kilometrelik çapa sahip bir dairesel bölgeden oluşmaktaydı (Braudel, 1992: 467-468). Pazar hacmindeki bu sınırlılık iç ticarete ve para kullanımında sınırlılığını beraberinde getirmekteydi. Yani ticaretin belirli bir bölge içerisinde yoğunlaşmış olması o ticaretin hacminin de sınırlı olmasını zorunlu kılmaktaydı. Ticaretin bu sınırlılığını ise para kullanımının belirli bir oranın üzerine çıkmasını engellemekteydi. İçinde bulunulan dönemde tüketilen mal demeti zorunlu ihtiyaçlardan oluştuğu gibi lüks mal tüketimi büyük kentler ve sahil şeritlerindeki yerleşimler hariç bu bölgeler dış ticaret ile ilk temas eden bölgelerdi ticaretin ve nüfusun yoğun olduğu kentler için söz konusu olabiliyordu. Bunlara nüfustaki artışın oldukça düşük olması ve talep üzerinde baskı oluşturmaması da eklenmekteydi (Elibol, 2007: 143). Bu koşullar altında fiyatların artmasının veya azalmasının talep miktarında fiyattaki değişim oranından daha küçük değişim göstereceği açıktı.

Osmanlı ekonomisinde arzın esnekliği de 1'den küçük, yani katıydı. Ekonomi, verimliliğin sabit olması nedeniyle sıfır toplam ekonomi anlayışının geçerli, tarıma ve tarımsal çıktıya bağlı endüstriyel üretimde kullanılan aletlerin basit, el imalatına (manifaktür) imkân sağlayacak düzeyde ve ticari taşımacılığın zor ve maliyetli olduğu bir özellik göstermekteydi (Issawi, 1975: 65; Küçükkalay, 2021: 112; Çetin, 2017: 387-418). Endüstriyel üretim çeşitliliği azdı ve tarımsal çıktılardan beslenmekteydi. Tarımsal üretimde ise verimliliği artırma imkânı bulunmamaktaydı. Üretim büyük ölçüde iklim koşullarına bağlıydı. Hem tarımsal hem de endüstriyel üretimde stok imkânları, arzın esnekliğini etkileyecek boyutlarda değildi. Kâr oranlarının %10-15 dolayında, faizlerin ise teorik olarak yasak olmasına rağmen pratikte %15-20'ler düzeyinde seyretmesi, sermaye birikiminin olmaması ve devletin bu duruma sıcak bakmaması arzın yeni yatırımlar ve teşebbüsler ile artmasını engellemekteydi (Genç, 2007: 525-532). Bu koşullar altında fiyatlardaki artış ve düşüşün

arz miktarında fiyattaki değişme oranından daha küçük olacağı açıktı. Bu nedenle de fiyat belirlenmesi durumunda modern ekonomilerde arz ve talebin esnek olması nedeniyle oluşabilecek arz ve talep fazlasının Osmanlı ekonomisinde oluşmasını beklemek doğru olmazdı.

Taban (Asgari) Fiyat Açısından Analiz

Osmanlı ekonomisinde devletin fiyatlara hiçbir müdahalesi olmadan fiyatların Grafik 2'deki P0 noktasında oluşmuş olduğunu varsayalım. Şayet bu fiyat, üreticilerin üretimlerine devam etmesini, tüketicilerin ise bu malları sıkıntıya girmeden satın almalarını sağlayacak bir düzey ise bu fiyatın geçerliliğinde bir sakınca görülmemektedir. Ancak bazı durumlarda ve bazı mallarda (özellikle hububat ve gıda mallarında) P0 fiyatı, üreticilerin bir sonraki dönemde üretimlerini devam ettirmelerine imkân vermeyecek bir düzeye işaret edebiliyordu. Böyle bir durumda devlet, üreticileri korumak amacıyla P2 fiyatını taban (asgari) fiyat olarak belirleyip, bu fiyatın altındaki satışları yasaklamaktaydı. Fiyatın P0'da oluşması ve devletin de fiyatlara müdahale etmemesi durumunda, modern ekonomilerde bu durum, üreticilerin arzı S1 düzeyine düşürerek (mesela mallarını denize dökmek ya da yakmak gibi) hasılayı artırmak ($P2MQ30 > P0KQ00$) yolunu seçerek ya da mallarını stoklayarak çözümlenmekteydi. Modern ekonomilerdeki bir başka çözüm Q3Q4 kadarlık arz fazlasının devlet tarafından alınarak bir sonraki yıl için stoklanması veya ihracata aktarılması şeklinde olmaktadır. Üretim fazlası, stokların artmasına, istihdamın azalmasına ve tüketicilerin malı P0P2 kadarlık bir fazlalıkla almasına neden olsa da üreticilerin üretimi sürdürmeleri için bu olumsuzluklar göz ardı edilebiliyordu.

Osmanlı ekonomisinde fiyatların P2 olarak belirlenmesi durumunda ilk olarak belirtilmesi gereken husus, arz fazlasının, arz ve talep esnekliklerinden dolayı modern ekonomilerde olduğu büyüklükte olmamasıdır. Bunda Osmanlı ekonomisinin, tıpkı sanayi öncesinin diğer devletlerinde olduğu gibi geçimlik bir ekonomik düzeyde olmasının da etkisi bulunmaktaydı. Ekonomide arz eksikliğinin bulunması genel bir durum iken, arz fazlasının oluşması istisnai bir durumdu. Zaten Osmanlı yöne-

ticilerinin arz yanlı ve provizyonist (iaşeci) politikalar izleyerek ithalâtı, ihracata oranla az vergilendirmesi (Tabakoğlu, 2009: 153, 287-289; Genç, 2013: 41-44, 64-77; Pamuk, 2016: 55) bu yaygın ekonomik durumun aksaklıklarını giderme amacı taşımakta böylece gıda ürünlerinin bolluğu, fiyatların en düşük düzeyde oluşması ve tüketiciye bu fiyattan ulaşması hedeflenmekteydi.

Osmanlı ekonomisinin özelliklerinden ötürü P0 fiyatı üreticiler için düşük bir fiyat olarak bir ya da birkaç bölgede oluşmakta, fiyatların P2 olarak belirlenmesi ile orta-ya çıkacak arz fazlası makroekonomik dengeleri değiştirecek bir problem oluşturmamaktaydı. Yani arz fazlası ulusal değil, bölgesel bir özellik göstermekteydi. Bu nedenle önce arzın fazla olduğu bölgenin ihtiyacı giderilmekte sonra hâlâ arz fazlası varsa bu fazlalık özellikle gıda ürünlerinde sıkıntı çeken büyük kentlere, kasaba merkezlerine ve ülke dışına yönlendirilmekteydi (Tabakoğlu, 2009: 284; Genç, 2013: 76). Şayet başka bir bölgede arz eksikliği varsa devlet tahsis politikası ürünün fazla olduğu ve fiyatların P2 olarak belirlendiği bölgeden arz fazlasını satın alarak (miri mubayaa) ürünün arzının az olduğu başka bölgelere yönlendirmekte ve böylece ülke genelinde arz, talep ve fiyat dengesinin homojen olmasını sağlamaya çalışmaktaydı (Tabakoğlu, 2005: 159-160; Genç, 2013: 85). Devlet satın aldığı bu fazlalığı stok politikası izleyerek bir sonraki yıl ya da kıtlık yıllarında kullanmak için stoklamaktaydı (Güran, 1986: 255-257; Tabakoğlu, 2009: 249-250, 289).

Osmanlı merkezi otoritesi P2 fiyatında oluşan ürün fazlasını tüccarların satın alarak başka bölgelerde satmasına ve stoklamasına izin vermemekteydi. Bireylerin, ürü-nün bol ve ucuz olduğu bölgeden alım yaparak, ürün arzının düşük ve fiyatının yüksek olduğu bölgelerde satmasının, piyasadaki aksaklık nedeniyle aşırı kâr an-lamına geleceği ve ürün arzının az olduğu bölgelerdeki insanlara, ürünün fiyatı belirli bir noktaya düşene kadar yüksek fiyattan satış yapılacağı anlamına geldiği kesindi. Bireylerin fazla ürünü satın alarak stoklamaları ise hem ihtikâr anlamına geleceğinden yasaktı hem de fiyatlar zaten kontrol altında tutulduğundan fazla bir anlam ifade etmemekteydi (Kallek, 2000; Tabakoğlu, 2009: 285, 360; Tabakoğlu, 2020: 67; Öztel, 2013b: 307).

Devlet bireylerin bu türden eylemlerini, iç gümrük uygulaması ile taşınan malın maliyetlerini artırmak ve özel bireyler için kâr marjını belirli oranlarda tutmak suretiyle önlemek istiyordu (Genç, 2013: 47, 71). Sanayi öncesi imparatorluklarda taşıma araçlarının ilkelliği, taşıma maliyetlerinin yüksekliği, yolların güvensizliği, nakliyenin uzun zaman alması ve bireylerin diğer bölgelerdeki ekonomik konjonktür hakkındaki bilgilenme yetersizliği de tüccarların bu eylemleri önündeki en önemli doğal engelleri oluşturmaktaydı (İlgürel, 1995: 466-467; Ortaylı, 1973: 181, 186, 190; Taeschner, 2010). Bütün bu politikalara rağmen arz fazlasının varlığı söz konusu oluyorsa, marjinal faydası sıfır olan bu ürünlerin ihraç edilmesine izin veriliyor (Genç, 2013: 57) ve ihrac-ı memnu (Öztürk, 2002: 863; Gündüz ve İnbaşı, 2022: 1252-1255; Tabakoğlu, 2009: 250) mallar üzerindeki yasaklamalar kaldırılıyordu.

Fiyatların P2 olarak belirlenmesi durumunda üreticilerin mallarını stoklayarak, yakarak veya denize dökerek arzı S1 şeklinde azaltmalarına zaten gerek yoktu. Zira mallarının fiyatı, serbest piyasa koşullarında olduğu gibi P0'a düşmeyeceğinden, satıcıların bu arz fazlalığının fiyatları düşürmek yönündeki baskısından kaygı duymalarına gerek yoktu. Mallarını stoklamaları ise onlara, stoklama maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle ek maliyet yüklemektedir.

Tavan (Azami) Fiyat Açısından Analiz

Osmanlı Devleti bazı durumlarda, Grafik 2'de gösterilen arz ve talep kendi kendine salınımı sonucunda oluşan P0 piyasa fiyatının yüksek olduğunu ve tüketicilerin bu malı tüketmelerine imkân tanımadığını dolayısıyla bu fiyatların tüketicilere zarar verdiğini de düşünmekteydi. Bu yüzden fiyatları P1 olarak bir tavan (azami) fiyatı olarak belirlemekte ve belirlenen fiyatın üzerinde satışı yasaklamaktaydı.

Devletin böyle yapmaktaki amacı, tüketicilerin zarar görmesini önlemek, zorunlu tüketim mallarını minimum fiyat ile alabilmeleri sağlamaktı. Böyle bir durumda zarar gören sadece reaya değildi. Devletin merkez ve taşra teşkilatının tüketimi için gerekli olan malların fiyatları yükseldiği için devlet de mali baskı altında kalmak-taydı (Cezar, 1999:

49). Üstelik P0 fiyatı, üreticilerin kâr marjlarının büyüklüğü sayesinde sermaye birikiminin önünü açabilirdi ki, bu durumun sıfır toplam ekonomi¹ algısı nedeniyle ancak başkalarının zararına gerçekleşeceği düşünülmekteydi. Sermayenin belirli sınıfların elinde birikmesi hem ekonominin işleyişinde hem de sosyal yapıda dönüşümlere neden olmakta ve merkezi otoriteye meydan okuyabilecek ya da yönetimi etkileyebilecek yeni güçlerin oluşmasına zemin hazırlamaktaydı (Bay, 2014: 4-6; Özkaya, 1978; 667-668; Özdeğer, 2000: 76-80, 92-93; Ergenç, 1982: 114-118; İnalçık, 1997: 28-29; İnalçık, 1990: 32-36; Çaylak, 1998: 132-142).

Liberal piyasa ekonomisi koşullarında tavan fiyatın P1 olarak belirlenmesi durumunda talepte artış, arzda ise azalış olacak ve talep fazlası Q2Q1 düzeyinde gerçekleşecekti. Talebin arzdan fazla olması piyasada karaborsayı tetikleyerek malların, el altından P0, hatta onun da üzerinden bir fiyatla satılmasına neden olabilirdi. Devletler bu durumda tayinleme (tüketimin eşit dağıtılması), önce gelen alıcı veya satıcının istediğine satması yöntemlerine başvurmakta ve dışsal bir baskı ile sanki talep D1 düzeyine gerilemiş gibi talebi suni olarak azaltmak yoluna gitmekteydiler. Kısa dönemde arzın S2 şeklinde artırılması sadece stok miktarı ile sınırlı olduğundan ve bunun ötesine geçmek mümkün görünmediğinden, bu politika ile en azından bir süreliğine halkın, başta gıda malları olmak üzere tüketim mallarına ulaşabilmeleri sağlanmış olmaktadır.

Osmanlı ekonomisi söz konusu olduğunda, fiyatların P1 olarak belirlenmesi durumunda ilk olarak belirtilmesi gereken husus, talep fazlasının, arz ve talep esnekliklerinin katı olması nedeniyle sanayi sonrası ekonomilerde görülen büyüklükte oluşmamasıdır.

Osmanlı Devleti'nde fiyatın P1 olarak belirlenmesi durumunda satıcıların mallarını bu fiyattan satmak istemeyecekleri açıktır. Bunun için

¹ Uzun dönemde üretimin çeşitli dinamikler nedeniyle artırılamaması insanlarda, üretim artışı yoluyla sermayenin ve servetin artırılmasının mümkün olmadığını çağrıştıran sıfır toplam ekonomi (zero-sum economy) algısının gelişmesine neden olmuştur. Söz konusu algı sıfır toplam bir oyun (zero-sum game) olarak da nitelenebilir. Sıfır toplam oyun kavramı teoriye J. Von Neumann ve O. Morgenstein'in 1944 yılındaki çalışmaları ile girmiştir. Bkz. (Neumann ve Morgenstein, 1944: 34).

satıcılar mallarını stoklayarak ya da yok ederek arzı S1 düzeyinde azaltmak isteyeceklerdi. Ancak fiyatların sabitlenmiş olması nedeniyle bu yolla hasıllarını artırmaları mümkün değildi. Stoklama ise imkânların ilkel ve sınırlı boyutlarda olması nedeniyle üreticiler tarafından sınırlı bir düzeyde uygulanmaktaydı. Buna ek olarak devlet aldığı sert önlemlerle stoklamayı engellemekteydi (Yılmaz, 2020: 526; Fadimeana, 2016: 311).

Satıcıların uyguladığı bir diğer yöntem ise; satışı yasak ya da fiyatı belirlenmiş mallarını fiyatların yüksek olduğu bölgelerde satmaya çalışmak veya sahile yaşanan yabancı gemilere kaçak yollardan satmaktır (Güçer, 1951-52: 81; Togral, 2019: 382-383). İlk durumu iç gümrükler, taşıma maliyetlerinin yüksekliği ve gerçekleştirilen denetimler ile bu bölgelerde malın kıt olduğunun merkez tarafından bilmesinden dolayı gerçekleştirmek oldukça zordu.

Malların kaçak yollarla yabancı tüccarlara satılması zaten talebin arzdan büyük olduğu bir bölgede ekonomik durumu daha da kötüleştiğinden merkezi otoritenin özel ilgisi altında bulunmaktaydı. Merkezi otorite, özellikle sahil kasabalarının kadılarına gönderdiği emirlerle sahillerden ecnebi tüccarlara hububat ve gıda malları satışını yasaklamaktaydı. Birtakım yaptırımlar ve ihracatı yasak mallar listesi ile ülke genelinde bal mumu, güherçile, at, hububat ve silah gibi bazı malların ülkeden çıkışını önlemeye çalışılmaktaydı (Tabakoğlu, 2009: 288; Tabakoğlu, 1987: 120; Bilgin, 2023: 6-7; İnalçık, 1995: 49).

Fiyatların P1 olarak belirlenmesi ile talebin arzdan Q2Q1 kadarlık bir fazlalık oluşturması, halk üzerinde modern ekonomilerde olduğu gibi bir baskı oluşturmamaktaydı. Nitekim GSYİH'nın %90'ı tarım kesiminden elde edildiği için hane halklarının büyük bir bölümü kendi tarımsal ihtiyacını karşılamakta ve geçimlik ekonomi koşullarında kendi ihtiyacı olan malların büyük bir bölümünü aile ekonomisi içinde üretilmekteydi. Yani halkın pazara olan bağımlılığı belirli mallar üzerinden gerçekleşen bir sınırlılık içindeydi. Üstelik piyasanın hacmi ve alınıp satılan mal çeşitliliği de sınırlıydı ve bazı büyük kentler ve sahil kent ve kasabaları dışında lüks malların ülke genelinde tüketim konusu olduğunu söylemek

mümkün değildi. Arzın mevcut talebi karşılayamaması olsa olsa büyük kentlerin gıda mallarını sağlamak bağlamında onları zorlukla yüzleştirmiş olabilirdi (Güran, 1986: 245-287). Zira ürün fazlasının söz konusu olmadığı bölgelerden, hele bu durumun yaygın olduğu ekonomik ortamda bu bölgelerden büyük kentlere gıda maddesi gönderilmesi söz konusu olmazdı.

Osmanlı Devleti, fiyatların P1 olarak sabitlenmesi halinde fiyatların yükselme yönünde baskı yaptığının farkında olarak başka bölgelerden bu bölgeye miri mubayaa aracılığı ile mal nakli sağlayabiliyordu. İhtilatin da genellikle düşük gümrük verilerine tabi tutularak önünün açılma mantığı da bu olmalıydı. Normal koşullarda bile devlet, arzın talebi zar zor karşıyor olması nedeniyle oluşan baskıyı bertaraf etmek ve denge-sizliği gidermek amacı taşıyordu. Devlet tahsis politikası ile de ürünün bol olduğu bölgelerden dar olduğu, yani fiyatın yüksek olduğu bölgelere ürün aktarıyordu.

Fiyatların P1 olarak belirlenmesi ile oluşacak talep fazlalığını, arzı S2 şeklinde artırmak suretiyle gidermek dönemin koşulları gereğince mümkün değildi. İthalat serbestisi ve ihraç yasağına, vergilerin düşük tutulmasına ve döneme uygun alınabilecek tedbirlere rağmen de bu artışın sağlanması mümkün değildi. Ekonomi, sanayi öncesi bir zirai ekonomi özelliği gösteriyordu, piyasalar bölünmüştü, piyasa bilgilenmesi yoktu ve tarımsal üretimde verimliliğin artışı iklim koşullarına bağlıydı (Küçükkalay ve Efe, 2009: 245-279).

Sonuç

Bu çalışma ile elde edilen en önemli sonuç, Osmanlı ekonomisinde üretici ve tüketicinin korunması amacıyla devlet tarafından piyasa fiyatlarına gerçekleştirilen müdahalenin ortaya çıkardığı problemlerin modern ekonomilerde devlet tarafından piyasa fiyatlarına gerçekleştirilen müdahale sonucunda ortaya çıkan problemler ölçüsünde oluşmadığıdır. Bu problemlerin oluşmamasında iki önemli neden bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilkinin, Osmanlı ekonomisindeki arz ve talep esnekliğinin katı olması oluşturmaktadır. Esnekliğin katı olmasının nedenleri arasın-

da, teknolojinin dönemin şartları ile ilkel olması, taşıma maliyetlerinin içinde bulunulan dönemin şartları ile yüksek olması, tüketilen mal demetinin sınırlı sayıda olması, ekonominin bölgesel olarak gelişim göstermesi, ticaretin çoğunlukla bölgesel olarak gerçekleşmesi, verimliliğin düşüklüğü, dönemin getirisi olarak piyasa hakkında hem üreticilerin hem de satıcıların bilgilenmesinin sınırlılığı ve ekonominin geçimlik düzeyde bulunması gibi hususların etkisi bulunmaktadır. İkinci nedeni ise Osmanlı Devleti'nin yaşadığı çağların koşullarından kaynaklanmaktadır. Nitekim teknolojinin ilkel, taşıma maliyetlerinin yüksek, verimliliğin düşük, ulaştırmanın riskli, haberleşmenin zayıf, bilgi edinmenin kısıtlı, yeni üretim imkânlarının ve mal demetlerinin sınırlı olması narh sonucunda ortaya çıkması beklenen olumsuzlukların modern ekonomilerde oluşan sonuçların ortaya çıkmasını engellediği yönündedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun şekilde gerçekleştirilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışma tek yazarlı bir çalışmadır. Çalışmanın tamamı adı geçen yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışma herhangi çıkar çatışmasına konu değildir.

Kaynakça

- Başer, G. (2009). Osmanlılarda üretim-tüketim ilişkilerinde adaletin devlet eliyle tanzimi “narh uygulaması”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Bay, A. (2014). XVIII. yüzyıl ve XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı taşrasında siyaset pratiği: taşrada iktidar mücadelesi, hizipleşme ve merkez. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 12, 1-40.
- Beşirli, M. (2010). XIX. yüzyılın ilk yarısında Tokat'ta fiyatlar. *Belleten*. 74(270), 477-516.
- Bilgin, A. (2005), Osmanlı-Avusturya savaşları döneminde İstanbul piyasası (1693-1697). *Türklük Araştırmaları Dergisi*. 17, 98-124.
- Bilgin, A. (2020). 1526-27 tarihli iki yeni narh listesi ve İstanbul gıda piyasası. *Yemek ve Kültür Dergisi*. 60, 16-36.
- Bilgin, A. (2023). Ekmek fırınının ağzında: kanuni döneminde İstanbul'da fırınlar, ekmekçiler ve ekmekler. *Kadim Dergisi*. 6, 1-48.
- Blaugh, M. (2014). İktisat kuramının geçmişine bakış. (Çev. A. Biral-Fulya Güle). Ankara: Efil Yayınları.
- Braudel, F. (1992). II. Philippe döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası. (Çev. M. Ali Kılıçbay). C. 1, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Browning, E. K. ve Zupan, M. (2014). Mikro iktisat. (Çev. Ed. Recep Kök). (11. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Cezar, Y. (1999). Osmanlı vergi sistemindeki darboğazlar ve sistemi yenileştirme yönünde ortaya çıkan ilk gelişmeler üzerine. *İktisat Dergisi*. 47-51.
- Çakır, C. ve Akkuş, Y. (2015). Osmanlı İstanbul'unda ticaret. *Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi*. 6, İstanbul, 154-199.
- Çaylak, A. (1998). Osmanlı'da yöneten ve yönetilen bir Şerif Mardin çözümlemesi. Ankara: Vadi Yayınları.

- Çetin, Ü. (2017). Klasik dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda karayolu ulaşımını ve nakliyatını etkileyen faktörler (1500-1800). *Bellekten*. 81(291), 387-418.
- Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın tarihi*. (Çev. Fadime Kâhya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Eaton, J. (1996). *Ekonomi politik*. (Çev. Şiar Yalçın), (3. Baskı). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Elibol, N. (2007). Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus meselesi ve demografi araştırmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF. Dergisi*. 12(2), 135-160.
- Eren A. A. (2011). Sir William Petty: merkantilist bir düşünür mü? *Ekonomik Yaklaşım*, 22(79), 2011, ss. 45-75.
- Ergenç, Ö. (1982). Osmanlı klasik dönemindeki "eşraf ve a'yan" üzerine bazı bilgiler. *Osmanlı Araştırmaları*. 3, 107-118.
- Fadimeana, F. (2016). Osmanlıda Zahire Mübaşiri Olmak: Zıştovili Hacı Ali Örneği (1749-1755). *DTCF Dergisi*, 56(2), 302-318.
- Genç, M. (2007). Osmanlılar. TDV. *İslam Ansiklopedisi*. 33. İstanbul, 525-532.
- Genç, M. (2013). Osmanlı İmparatorluğunda devlet ve ekonomi. (9. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güçer, L. (1951). XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu dâhilinde hububat ticaretinin tabi olduğu kayıtlar. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*. 13(1-4), 81-98.
- Gündüz Ö. O ve İnbaşı M., (2022). 62 numaralı mühimme defterine göre istanbul'un iaşesi ve memnu' meta (1578-1588). *Erciyes Akademi*. 36 (3), (2022), 1240-1259.
- Güran, T. (1986). İstanbul'un iaşesinde devletin rolü (1793-1839). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 44, (1986): 245-275.
- Hamidullah, M. (2003). *İslam peygamberi*. C. 2, (Çev. Salih Tuğ). Ankara: İmaj AŞ.

- Hamowy, R. (Ed.). (2008). The encyclopedia of libertarianism. USA: A Sage Reference Publication.
- Haney, L. H. (1949). History of economic thought. (4th Edition). New York: The McMillan Company.
- Issawi, C. (1975). The economic history of the Middle East 1800-1914. (Ed. Charles Issawi), USA: Chicago University Press.
- İlgürel, M. (1995). Osmanlılarda eşkıyalık hareketleri. TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 11, İstanbul, 466-469.
- İnalcık, H. (1990). Osmanlı toplum yapısının evrimi. (Çev. Mehmet Özden ve Fahri Unan), Türkiye Günlüğü. 11, 30-41.
- İnalcık, H. (1995). Osmanlı iktisat zihniyeti ve Osmanlı ekonomisi. Tarih Risaleleri. (Der. Mustafa Özel), İstanbul: İz Yayıncılık, 35-55.
- İnalcık, H. (1997). Centralization and decentralization in Ottoman administration. Studies in Eighteenth Century Islamic History (Ed. Thomas N. ve Roger O.). Vol. 4. London: Southern Illinois University Press, 27-52.
- İnalcık, H. (2010). Osmanlı İmparatorluğu klasik çağ (1300-1600). (Çev. Ruşen Sezer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kallek, C. (2000). İhtikâr. TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 21, İstanbul: 2000 560-565.
- Kallek, C. (2006a). Narh. TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 32. İstanbul, 287-389.
- Kallek, C. (2006b). Narh konusuna yeniden bakış. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi. 7, 257-276.
- Kazıcı, Z. (1998). Hisbe -Osmanlı Devleti'nde-. TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 18, İstanbul, 143-145.
- King, J. E. ve McLure, M. (2014). History of the concept of value. Discussion Paper. The University of Western Australia, 1-13.
- Köktaş, A. M. (2016). Osmanlı İmparatorluğu'nda piyasa düzenlemele-

ri: 1500-1700 İstanbul kadı sicillerinde narh uygulamaları. Ömer Halis Demir Üniv. İİBF Dergisi. 9(2), 219-242.

Küçükcalay, A. M. (2017). Adil fiyat -Antik Yunan'dan XVI. yüzyıla-. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Küçükcalay, A. M. (2019). İktisadi düşünce tarihi. (5. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Küçükcalay, A. M. (2021). Dünya iktisat tarihi. (3. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Küçükcalay, A. M. ve Efe, A. (2009). Osmanlı zirai sektörünün ticarileşebilme imkânı üzerine bir deneme: 1844-45 Alpu Köyü Örneği. OTAM. 20, 245-279

Kütükoğlu, M. (1978). 1009 (1600) tarihli narh defterine göre İstanbul'da çeşitli eşya ve hizmet fiyatları. Tarih Enstitüsü Dergisi. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1-86.

Kütükoğlu, M. (1983). Osmanlılarda narh müessesesi ve 1640 tarihli narh defteri. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Kütükoğlu, M. (2006). Osmanlılarda narh. TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 32, İstanbul, 390-191.

Kütükoğlu, M. (2018). Osmanlı'nın sosyo-kültürel ve iktisadi yapısı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Lipsey, R. G. ve Steiner, P. O. (1978). Economics. (5th Edition). New York: Harper and Row Publishers.

Marshall, A. (1930). Principles of economics. (8th Edition). London: The McMillan Company.

Marx, K. (1990). Kapital. C. III. (Çev. Alaattin Bilgi). (2. Baskı). Ankara: Sol Yayınları.

Marx, K. (1993). Kapital. C. I. (Çev. Alaattin Bilgi). (4. Baskı). Ankara: Sol Yayınları.

Neumann, J. ve Morgenstein, O. (1944). Theory of game and economic behaviour. Princeton: Princeton University Press.

- Nikitin, P. I. (1995). Ekonomi politik. (Çev. Hamdi Konur). Ankara: Sol Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1973). Devenin taşıma maliyeti eğrisi üzerine bir deneme. AÜ. SBF Dergisi, 28(1-2), 181-190.
- Özdeğer, M. (2000). Osmanlı devlet teşkilatında ayanın mali ve idari yönetime müdahale devri. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. 50 (1-4), 69-132.
- Özdemir, R. (2017). Tarihte tüketici haklarına yönelik olarak yapılan ilk kanun: Kanunname-i İhtisab-ı Bursa. Mecmua Dergisi. 4, 1-16.
- Özkaya, Y. (1978). XVIII. yüzyılın ilk yarısında yerli ailelerin ayanlıkları ele geçişleri ve büyük hanedanlıkların kuruluşu. Belleten. 42(168), 667-723.
- Öztemel M. (2013b). Tanzimat devri ve sonrasında Osmanlı piyasalarında ihtikâr sorunu. History Studies. 5(2), 303-325.
- Öztemel, M. (2013a). İstanbul piyasasında halkın temel tüketim maddelerinden ette fiyat istikrarı sorunu (1850-1918). International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic. 8(6), 567-589.
- Öztürk, M. (1991). Osmanlı dönemi fiyat politikası ve fiyatların tahlili. Belleten. 55(212), 87-100.
- Öztürk, T. (2002). Osmanlılarda narh sistemi. Türkler Ansiklopedisi. (Ed. Hasan C. Güzel vd.), C. 10. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 861-871.
- Özyüksel, M. (1997). Feodalite ve Osmanlı toplumu. (3. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü. İstanbul: MEB. Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2010). Osmanlı ekonomisi ve kurumları. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

- Pamuk, Ş. (2016). Türkiye'nin 200 yıllık iktisadi tarihi. (6. Basım). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Parkin, M. (1993). Microeconomics. (2nd Edition). USA: Addison and Wesley Publishing Company.
- Rothbard, M. (1995). Economic thought before Adam Smith, Alabama: Ludwig von Mises Institute.
- Rutherford, D. (2002). Routledge dictionary of economics. (2nd Edition). London: Roudledge Press.
- Sahillioğlu, H. (1964). Bolu'da eşya narh fiyatları 1669-1679. Çele Dergisi. 1(12), 8-17.
- Sahillioğlu, H. (1967). Osmanlılarda narh müessesesi ve 1525 yılı sonunda İstanbul'da fiyatlar. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi. 1, 36-40.
- Sami, Ş. (1995). Kamus-ı Türki. 5. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Samuelson, P. A. ve Nordhaus, W. D. (1985). Economics. (12th Edition). Singapore: McGraw Hill International Edition.
- Savaş, V. (2000). İktisadın tarihi. (4. Baskı). Ankara: Siyasal Yayınları.
- Smith, A. (2016). Milletlerin zenginliği. (11. Baskı). (Çev. Haldun Derrin), İstanbul: TC. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (1987). Osmanlı ekonomisinde fiyat denetimi. İÜ. İktisat Fak. Mecmuası. 43, 111-150.
- Tabakoğlu, A. (2005). Osmanlı ekonomisinde narh uygulamaları. İktisat Tarihi Toplu Makaleler I. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (2009). Türkiye iktisat tarihi. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Taeschner, F. (2010). Osmanlı kaynaklarına göre Anadolu yol ağı. (Çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Tekgül, Y. B. (2019). Hume'un iktisat anlayışı ve çağdaş iktisada yansımaları. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Togral, Ö. (2019). Osmanlı Kudüs'ünde kaçakçılık faaliyetlerine genel

- bir bakış (1886-1914). *Journal of Islamicjerusalem Studies*. 19(3), 375-388.
- Uğur, A. (1980). *Âsaf-Nâme-i Vezir Lütü Paşa*. Ankara: Ankara Üniv. İlahiyat Fak. İslam İlimleri Enstitüsü Yayınları.
- Winch, D. (1972). Marginalism and the boundaries of economic science. *History of Political Economy*. 4(2), 325-343.
- Yıldırım, K. (Ed.). (2023). *Mikro ekonomi*. Eskişehir: Nisan Yayınları.
- Yılmaz, H. F. (2012). 16. yüzyılda piyasa karşıtı pazar. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yılmaz, S. (2020). XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde karaborsacılık ve kaçakçılık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 30(2), 519-534.

Extended Summary

Analysis of the Determination of Prices (Narh) and the Protection of Producers and Consumers and Their Negative Effects in the Ottoman Empire in Terms of Economic Theory

This article was written to shed light on the reasons why some negative situations such as black market and hoarding, as stated by economic theory, did not occur in the Ottoman economy as a result of the determination of prices (narh) by the state in order to regulate the market. The main claim of the study is that some of the negativities that emerged and were expected to arise as a result of the peg policy were caused by both the economic policies that the Ottoman Empire had implemented from time to time, taking into account the state and the people since its establishment, and the conditions of the ages in which it lived, from the establishment of the state to its dissolution. That it did not emerge due to its social, economic and administrative structures. The main question of the article is formulated as why the economic negativities that were expected to occur with the levy policy implemented in the Ottoman Empire did not emerge in the Ottoman economy and what are the reasons for this. In order to achieve the stated purpose and to resolve the question, first of all, the transition from the barter economy, where people exchanged goods for goods to the money period which mediates change, from the ancient period when trade began to the present day is discussed.

It has been tried to explain in the historical process how money which mediates the exchange of goods with the expansion of trade and the widespread use of money over time determines the value of the goods subject to exchange. In this regard, the Socialist-Marxist approach to the exchange of goods based on labor hours and the liberal thinkers concept of subjective value are discussed and the intellectual foundations of how the value of goods is determined in the exchange process are shown. In connection with these discussions, economists have included in these discussions whether prices which do not only have a simple importance of showing the value of the goods but also represent a transfer of wealth should be determined spontaneously in the market or through an intervention by the state. In these discussions, on which this study is based the general view that has been accepted throughout history is that prices (value) occur spontaneously in the market and that the state should not intervene in the prices that occur as a result of the balance of supply and demand in the market.

In some cases the price formed in the market both in today's modern states It also harmed consumers and producers in pre-industrial states where market regulations were weak. In this regard, the states in those periods were choosing to determine prices as minimum (floor) and maximum (ceiling) prices in order to protect both the public, the producers and the state itself. The basis of this intervention was for the producer to remain in production activities for economic continuity and for the public to have access to the consumer goods they need to continue their lives. As a matter of fact, a market negativity that could occur especially in pre-industrial periods had a feature that brought not only economic but also social and political problems. However, the state intervention in prices also had negative consequences. Price fixation by the state could cause both producers and consumers to receive wrong signals and disrupt their behavior within the economy. So much so that this situation could lead to excess supply or demand, black market or smuggling. In addition to these problems, the determination of prices by the state may also negatively affect the distribution of resources and the people's orientation towards consumer goods, causing price instability over or under investment or disproportionate investment in the next period thus; It could lead to consequences such as underemployment, overproduction, underproduction and decrease in national income. The Ottoman Empire, a pre-industrial empire, also implemented a price determination policy called narh from time to time to protect both producers and consumers aiming to prevent prices from falling so low that production would be disrupted or rising so high that the people would be deprived of basic consumer goods. In line with the context and main question of the study given above, it is first clarified how prices are determined by the intersection of supply and demand in economic theory. Afterwards, how prices were determined in the Ottoman Empire, which is at the center of the study whether price determination existed in Islamic states before the Ottoman Empire and under what conditions and how market regulations took place were discussed. Afterwards; The consequences of the price intervention in the Ottoman economy through the levy application carried out by the kadi and his subordinates in special situations such as war, famine and holidays were analyzed. It has been concluded that the intervention carried out in this direction stemmed from both the concept of flexibility in economic theory and the spirit of the age in which the Ottomans lived. After the analysis, the question of the study was answered by deepening it by considering both the base (minimum) and ceiling (maximum) prices. In this respect, the economic negativities that will be caused by the prices determined as floor and ceiling are determined based on economic theory and it is concluded that the problems caused by a price intervention by the state in the Ottoman economy

were not as large scale as the problems caused by the intervention in the market by modern states. There are two important reasons why this problem remains minimal compared to modern states. The first of these reasons is the rigid supply and demand elasticity in the Ottoman economy. The reasons for the rigidity of flexibility are that it is primitive due to the conditions of the period, transportation costs are high compared to the conditions of the current period, the bundle of consumed goods is limited in number, the economy develops regionally, trade mostly takes place regionally, low productivity, and as a result of the period, both producers and producers have an interest in the market. There are also issues such as the limited knowledge of sellers and the subsistence level of the economy. The second reason stems from the conditions of the times the Ottomans lived in. As a matter of fact, due to reasons such as the primitiveness of the technology, limited access to information, limited new production opportunities and bundles of goods, and almost impossible communication between consumers in different markets, the negativities expected to arise as a result of the imposition of the levy are as severe as the price interventions in the modern economies prevented it from coming out.